

Julius Strandbergs skillingsviseproduktion 1861-1903

Af Iørn Piø

I september 1874 skrev Julius Strandberg i forordet til en samling af sine egne »Viser og Sange, samt Smaadigte«:

»Dersom jeg ydmygst vilde bede Publikum, at modtage de her udgivne Viser og Vers med Overbærenhed, vilde jeg gjøre mig skyldig i et utidigt Hykleri, thi efterat *alle* Sangene have været solgte i Samlinger eller særskilte i 5–10, ja 20,000 Exemplarer, og adskillige endog i 30–40,000 Expl., saaledes som Bogtrykkernes og mine egne Regnskaber udvise, har jeg egentlig kun tilbage at frembære min Tak for den allerede tidligere viste Velvilie, og bede denne overført paa, hvad jeg fremtidig maatte udgive.

Da der imidlertid her i Samlingen ville findes Sange eller Vers, der gennem en længere Aarrække ere skrevne til de mest forskjellige Tider og Situationer, turde det maaske ikke være unødvendigt at trætte Læseren med nogle Bemærkninger.

En meget stor Del af Viserne ere først udgivne som Gadeviser, de alvorlige som de skjæmtende. Jeg har fundet min Regning derved, og de ere blevne en betydelig Gren af min Forretning. Men derved er der fremkommen en meget broget Blanding af Kjærlighed, Bacchidyrkelse, Overgivenhed og – ofte kraftige Udtryk, thi Viserne bleve skrevne for *Folket*, og dette Begreb er saa elastisk, at jeg blev nødsaget til at skrive i et Sprog, der kunde forstaaes af Folk paa ethvert Trin af Dannelse. Det har paa en for mig glædelig Maade vist sig, at jeg ikke tog Fejl heri.«

Da Strandberg skrev dette var han en veletableret viseproducent, hvis skillingstryk og visebøger var kendt over hele landet. Han tjente det år 2.738 rigsdaler og havde en formue på 25.152 rd, hvoraf de 9.102 rd var indsat på to bankkonti. Resten stod i hans ejendom Holmensgade 18 i det indre København, hvor han havde sin butik og hvor han boede, i hans landsted »Alabama« i Charlottenlund, hvor han opholdt sig hele sommeren, og i det bogtrykkeri, han ejede sammen med typograf Bernhard Wennstrøm, der trykte det meste af, hvad Strandberg udgav. Ifølge de publicerede skattelister var



Julius Strandberg og hans kone i 1864. Fot. Vilh. Jensen, Vesterbro 55, København.



Julius Strandberg og hans kone omkring 1890, fotograferet af sønnen Olaf Strandberg i haven til deres landsted »Alabama«, der lå i Charlottenlund, helt ned til Øresund.

Strandbergs »antagne Indtægt« i 1874/75 2.500 rd. Wennstrøms var derimod 400 rd, og det svarer til, hvad en håndværkssvend og en politibetjent tjente på den tid. Strandbergs indtægt svarer til en stor håndværksmesters.

Strandberg solgte ikke udelukkende viser, men viseproduktionen har igennem det meste af hans mere end 40-årige forretningstid udgjort en betydelig del af hele hans omsætning. I perioden fra 1875 til 1892 udgjorde alene hans produktion af viser i skillingstryk mellem 40 og 50 % af den samlede årsomsætning. Hertil kommer så et stort salg af de meget populære samlinger som f. eks. »Visebog for Hvermand« og »Den syngende Mand paa Bølge og Land«. I Andreas Dolleriis' personalhistoriske håndbog, Danmarks Boghandlere (1893), karakteriseres arten af hans forretning sådan: »Forlagsvirksomhed (tilkøbt en Mængde Restoplag), Galanteri- og Papirhandel. . . . Han har forfattet og udgivet Tusinder af mere og mindre populære Viser og har som Forlægger næsten været alene om denne Branche. . . . Hans Specialitet er Almuelæsning eller den saakaldte lille Literatur.«

Strandberg, der er født i København i 1834, begyndte sin forlagsvirksomhed den 1. maj 1861. Før den tid arbejdede han i det fag han var udlært i, nemlig typografien. Fra 1854 til 1861 arbejdede han hos forskellige bogtrykkere i København og i Roskilde, men i sin fritid skrev han småhistorier, digte og viser til en række af tidens aviser og ugeblade, og han udgav 3 digtsamlinger, der blev nydeligt modtaget af den litterære kritik. Visedigteren, William Rantzau, der var en af Strandbergs jævnaldrende venner, hentydede i 1870'erne elskværdigt til hans fortid som »litterær« digter i en versificeret dedikation til ham:

Engang du skrev »mit Fædreland«,
Du Digternavnet tjente;
Og uden Roes, jeg sige kan:
At alle det erkjendte.

Og er din Muse ei en stor,
En stolt og vælig Ganger,
Kan du dig nævne stolt min Bro'er
som »Folkets brave Sanger«.

I fjerde bind af sin mest populære visebog, »Den syngende Mand paa Bølge og Land« fra 1899, skriver Strandberg: »Folk vil have Lov at synge, hvad de lyste, og de vil ikke lade sig foreskrive af nogen, hvad de skal vælge.« Selv er han nok den viseproducent herhjemme, der har givet folk det største og rigest varierede tilbud af viser at vælge imellem, men der var adskillige slags viser, som han ikke skrev og ejheller lod trykke. Det gjaldt ikke mindst kon-

Bife om Bryderdronningen,

hvorledes Bryderkongen Kempff tog Livtag med en Dame, og ikke kunde „snuppe“ hende eller faar hende med Stuldrene til Jorden, men hvorledes Damens Mand kom og afbrød Fægningen i et ubetærligt Dieblif.



Med Beretning.

Kjøbenhavn.

3 Kommission hos Jul. Strandberg,
Holmenøgade Nr. 18, i Stuen.
Trykt hos Ernst Lund.

Julius Strandberg skriver i sin dagbog den 17. oktober 1869: »Skrev en Sang om Bryderdronningen . . . Var hos Touscher for at få Træsnittet skaa-ret.« Strandberg har åbenbart selv lavet en skitse til træsnittet, som så er blevet skåret af xylograf R. L. E. Touscher.

troversielle viser, protestviser og politiske viser. Det er således betegnende for Strandberg, at han, da Hørup den 4. februar 1886 blev frikendt for Højesteret for en overretsdøm for majestætsfornærmelse, skriver i sin dagbog: »Her er Efterspørgsel om Viser, men her er ingen, da vi ikke vil have noget med Politik at gjøre.«

Strandberg levede i et udpræget klassesamfund, og han var ikke, hvad man med en moderne betegnelse kunne kalde progressiv eller revolutionær. Tværtimod. Hans viser er én stor bekendelse til det bestående, og gennem hans viser har folk i det meste af et halvt århundrede fået bekræftet og stabiliseret deres traditionsbestemte syn på hele deres sociale omverden. Ser man hans viser i denne sammenhæng, har de spillet en væsentlig rolle, for så vidt som viser og sange altid har påvirket folk og deres meningsdannelse og samfundsopfattelse langt mere end man almindeligvis forestiller sig.

På en tid hvor der hverken var radio eller TV, og hvor aviserne og ugebladene først var i færd med at blive »folkeeje«, var skillingsviserne allerede

nået ud i alle kroge af det danske folk. Hidtil har man ikke vidst noget rigtigt herom, men i 1970 erhvervede Dansk Folkemindesamling et usædvanligt fint kildemateriale, nemlig Julius Strandbergs egen, næsten komplette samling af alle de viser, han har masseproduceret, samt hans dagbøger, der er af privat karakter, men som samtidig indeholder udførlige oplysninger om hans forretningsvirksomhed.

Han begyndte at føre sine dagbøger den 8. juli 1863, og han fortsatte næsten lige til sin død den 3. februar 1903.

På mere end 2500 tætskrevne sider kan man nu dag for dag følge ham og hans forretning. Hans dagbogsindførsler er korte, men dog lange nok til at man kan få et indgående kendskab til, hvordan en sådan viseproducent arbejdede og hvordan han fik viserne ud over hele landet.

En meget stor del af hans viser var nyhedsviser, og dem kunne han skrive og få trykt i løbet af usædvanlig kort tid. Et blandt hundreder af eksempler vil kunne illustrere det: Den 16. juli 1888 skriver han: »Kl. 3³/₄ sprang En ud fra Rundetaarn, Kl. 4¹/₄ var Visen i Trykkeriet, Kl. 7 var den ude. . . . Der solgtes 2000.« Det er ikke noget enestående eksempel.

Ofte er folk kommet styrtende hen i butikken og har fortalt Strandberg om et eller andet sensationelt, der netop er sket, som f. eks. den 8. november 1886: »I Dag Kl. 1¹/₂ blev der forøvet et Mord i Mikkalbryggersgade paa en Værtshusholder. Vi fik Meddelelse om det af Larsens Kommiss.« Det kunne også ske, at han skrev en vise på grundlag af et rygte. Det gjorde han den 2. februar 1888: »Skrev og fik trykt en Vise om Attentatet i Rusland [på kejseren]. Det viser sig at være et tomt Rygte. Sælgerne bleve anholdte paa Gaden og Viserne konfiskerede.«

Strandberg havde en på det nærmeste fast kreds af gadehandlende, visekoner og visedrenge, der mødte op og købte hele store bundter af viser med 50 % rabat. Det højeste antal, disse sælgere købte ad gangen, synes at have været 1000. Drengene købte gerne noget mindre, men aldrig under 100. Navnene på disse sælgere opgiver han iøvrigt aldrig. Derimod skriver han om Grevindedrengen, Alexandramanden, Konen fra Regnegade, Italienerens Kone, Manden med det sorte Skæg, Manden uden Næse, og hvad de ellers blev kaldt.

Det største salg havde Strandberg dog gennem sine mange mere eller mindre fast tilknyttede kolportører og bissekræmmere, som rejste land og rige rundt og falbød viserne på gårdene og ved dørene. De skrev til forretningen i København og udbad sig de og de viser, som de så fik sendt pr. efterkrav. I 1870erne opstod der imidlertid en stærk modstand mod denne form for handel, og i cirkulære af 31. august 1877 gjorde Justitsministeriet landets politimestre opmærksomme på, at det eksisterende forbud mod bissekramhandel også omfattede omrejsendes handel med tryksager af forskelligt indhold (1).

I mange år blev dette forbud nu håndhævet meget strengt af politiet, og det kunne Strandberg i allerhøjeste grad mærke på sit visesalg (se fig. 3).

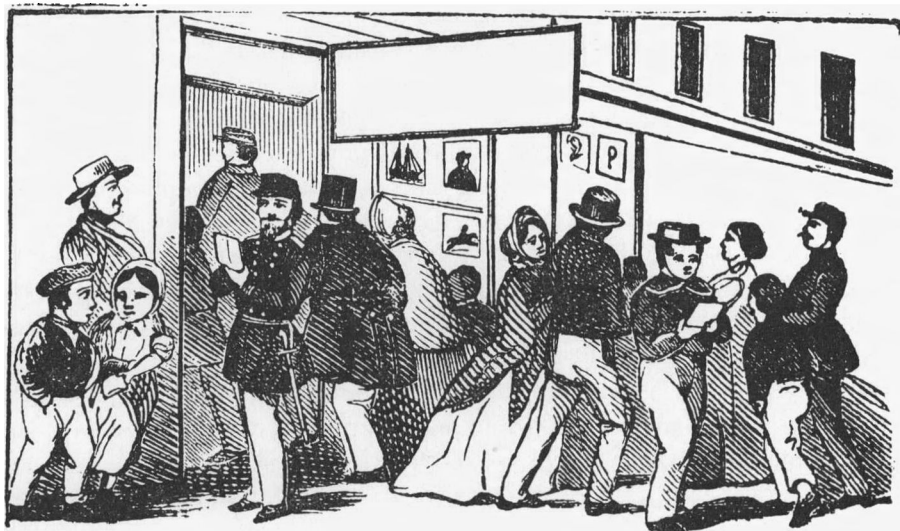
Blandt de omrejsende var også markedssangerne, og hyppigt skriver han: »Vi solgte en Mængde Viser til Markeder.« Blandt markedssangerne var Tyroler-Ferdinand, der nok er mest kendt fra Dyrehavsbakken nord for København, men som dog også – uden for bakkeseasonen – rejste rundt og solgte »Egne Viser«, som han reklamerede med. De viser sig dog nu alle at være skrevet af Strandberg! Det viser sig også, at Strandberg har skrevet flere af de viser, blinde og svagtseende markedssangere har sunget om deres egen sørgelige skæbne. Den 11. marts 1885: »Skrev en Vise for en Arbejder, der sagdes at være svækket paa Synet og vil rejse med Visen.« (2).

Udover de omrejsende kolportører, bissekræmmere og markedssangere havde Strandberg allerede i 1864 en fast handlende i alle landets købstæder. Det kunne være lokale bogtrykkere som Backhausen i Vejle, der også selv udsendte skillingsviser, eller det kunne være en bogbinder som Ehlers i Ålborg. Disse fastboende handlende havde han den aftale med, at han uopfordret kunne sende et bundt viser til dem, når han selv skønnede, at det var nogen, der kunne interessere folk »i Provindserne«, som han gerne udtrykker det.

Man kan med god ret sige, at Strandberg havde gjort alt for at skabe sig et effektivt net af forhandlere over hele landet, og når man samtidig gennem dagbøgerne får at vide at hans årlige produktion af visetryk var fra 200.000 til 400.000 eksemplarer, må det siges, at skillingsviserne i slutningen af forrige århundrede virkelig var et masse-medium på linje med aviser og ugeblade.

Strandbergs årsoversigter

Siden 1863 har Strandberg ved hvert nytårsskifte sat sig hen og skrevet en karakteriserende oversigt over det gamle år. Disse årsoversigter vil nu blive fremlagt her, idet de tilsammen giver en enestående mulighed for, at man kan følge en viseproducent år for år, men de gengives ikke overalt i deres fulde udstrækning. Udeladt er hvad han fortæller dels om familiens mere intime privatliv og dels om de publikationer, han iøvrigt udgav: folkebøger, religiøse skrifter, kogebøger, lægebøger, cyprianus'er, anekdotесamlinger, lejlighedstaler, brevbøger og andre folkelige skrifter. Til gengæld er der lagt vægt på, at det ud af de redigerede årsoversigter kan læses, hvilken placering viseproduktionen havde i forhold til hans øvrige forlagsvirksomhed, galanterihandelen og papirhandelen. I de tilfælde hvor der andetsteds i dagbøgerne er oplysninger af mere principiel interesse for belysningen af Strandbergs viseproduktion, er de inddraget i kommentarerne til årsoversigterne.



Billedet skal forestille det store rykind, Strandberg fik i sin butik i Holmensgade nr. 18, da der i 1869 opstod et rygte om at Frederik den Syvende ikke var død i 1863, men derimod levede videre i tysk fangenskab. Træsnittet er hentet fra en beretning Strandberg skrev herom, og det er sandsynligt at det forestiller hans egen butik. Det bør iøvrigt bemærkes, at Strandberg med omhu har sørget for at der blandt kunderne ikke blot er både mænd og kvinder, børn og voksne men også soldater og matroser. I virkeligheden gengiver billedet den kundekreds Strandberg skrev sine viser til.

Den følgende gennemgang af årsoversigterne kan på én gang tjene som en præsentation af Strandbergs dagbøger og som en prøve på, hvor tæt man med dette hidtil ukendte kildemateriale kommer ind på livet af produktionen af skillingsviserne – dette glemte massemedium i det 19. århundrede.

1861 Før Strandberg begyndte at føre dagbog, havde han en notesbog, hvori han indførte diverse oplysninger om sit privatliv og om sit arbejde. Heri har han kun to oplysninger om 1861. Den ene er: »Fra Jan. 1861 overtaget Redakt. af »Hr. Sørensen«, og den anden: »I Oktober 1861 flyttet fra Boutiken i Regnegade, som jeg om Sommeren havde leiet af Büchler (fra 1ste Mai, da jeg tog fra Thieles Trykkeri) til Holmensgade 18, Stuen.« I Næstved Tidende den 6. april 1893 får man imidlertid lidt mere at vide om omstændighederne i forbindelse med oprettelsen af det, som han på skillingsvisetrykkene det første år kaldte »P. Strandbergs Forlag« med den dertil hørende »Commissionshandel« (Store) Regnegade 17:

Før 1861 var Julius Strandberg »Medarbejder ved Datidens satirisk-humo-

ristiske Blade. Som Redaktør [fra januar 1861] af et af disse [»Hr. Sørensen«] maatte han 1861 [den 1. maj] overtage en Butik i Regnegade [17], som Bladets Ejer [Büchler] havde, og hvortil der hverken var Varer eller Kunder. Men »saa var en Mand saa venlig at stjæle 2 Sølvlysestager i Slotskirken og lade sig gribe af en gammel Kone.« Strandberg udgav strax en glad Vise derom og solgte i 3 Dage 7000 Expl. Saa fandt han, at »det var Vejen«, og blev den kjendte Folkeskriftsboghandler.«

1862 Det eneste den nu 28-årige Strandberg skriver i sin notesbog er »D. 23de November viet i Holmens Kirke til Gottfredine Henriette Søborg.« Hun var 20 og datter af en københavnsk skomagermester.

1863 Den 8. juli begynder Strandberg at føre dagbog og den 31. december skriver han: »Hermed afslutter jeg det gamle Aar og takker Gud for at det har været saa godt og at min Forretning har betalt sig saa godt. Gid jeg maa kunne sige det samme ved Slutningen af 1864.«

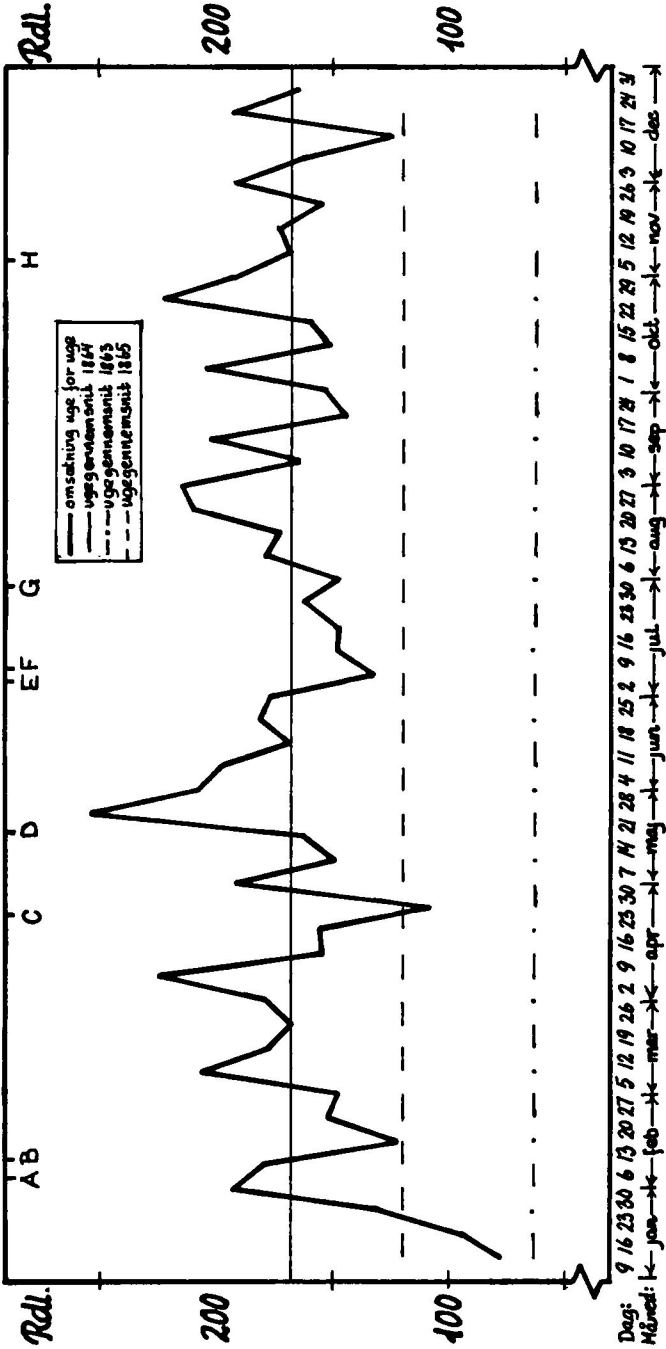
Hans samlede omsætning i årets anden halvdel var 1675 rigsdaler, dvs., at han i den periode havde en gennemsnitlig ugentlig omsætning på 63 rigsdaler.

En af hans store successer i 1863 var visen om »Sangerinden Lotte Sjøkkelund«, hvoraf han alene i august solgte 9000 eksemplarer. Senere på året udløste tronskiftet den 15. november et meget stort salg af nyhedsviser. I løbet af 14 dage solgte han 6000 viser om den nye konge, Christian den Niende og hans dronning, Louise, samt adskillige tusinde om Frederik den Syvende og om Grevinde Danner. Ikke såsnart var dette visesalg ebbet ud, før han lod trykke de første »Kampviser«, som han kaldte dem. En af dem var visen »Fremad Marsch«, der i løbet af få dage blev solgt i 3000 eksemplarer.

Strandberg havde mange konkurrenter, og en af dem var A. Friberg, en bogtrykker og visehandler der boede lige over for ham – i Holmensgade 19 –, men den 20. oktober flyttede han. Strandberg noterer lettet i sin dagbog: »Saa er den Konkurrence forbi.« Ind flyttede så Christian Fjerdingstad, der var Strandbergs ven. Han handlede også med viser, men var først og fremmest galanterihandler. Strandberg prøvede at overtale ham til at holde op med visehandelen, men det lykkedes ikke. Ikke før i 1864.

1864 »Hermed er Aaret endt! Jeg takker Gud for den Fremgang min materielle Væren har havt og for den Udvidelse min Forretning har faaet; en Udvidelse, som jeg, naar ikke Lykken havde været med mig, vilde have været i det mindste en halv Snes Aar om at opnaa. . . . Jeg slutter taknemlig dette Aar og begynder hermed Aaret 1865.«

I 1864 var Strandbergs årsomsætning 8675 rigsdaler, dvs. at hans ugentlige omsætning i gennemsnit var 168 rigsdaler. I 1863 var den i de sidste 6 måne-



A: Krigsudbrud. B: Dødsforord. C: Dytbøl falder. D: Sejren ved Helgoland.
 E: London-konferensen bryder sammen; krigen genoptages. F: Als erobret.
 G: Fredsforhandlinger i Wien. H: Freden i Wien.

Fig. 1. Udsvinget i Strandbergs ugentlige omsætning i krigsåret 1864. Krigens begivenheder sætter deres tydelige spor i den daglige omsætning. I øvrigt blev 1864 det store gennembrudsår for den unge Strandberg - gennemsnitsomsætningen ligger betydeligt over det foregående og efterfølgende år.

der 100 rigsdaler mindre, nemlig 63 rigsdaler. Det illustrerer bedre end mange ord, at 1864 virkelig var et meget stort år for Strandberg, og det skyldtes først og fremmest krigen med Tyskland. Man kan ligefrem følge hele krigen i hans viser (se fig. 1).

Strandberg solgte også f. eks. prosaberetninger om krigen, himmelbreve som beskyttede bæreren mod at blive skudt (»Skudbreve« kalder han dem i sin dagbog), og illustreret brevpapir til de indkaldte soldater og orlogsfolk. Dog er det fremfor alt viseproduktionen, der satte omsætningen så meget i vejret. Vi ved, at Strandberg i al fald har solgt 350.000 viser i 1864 (se under 1881), og det største salg havde han efter vor i øvrigt eneste sejr under hele krigen, nemlig søslaget ved Helgoland den 9. maj, hvor – som det hedder på titelbladet af en af hans viser – »den østerrigske og preussiske Eskadre gik forkert i Byen og fik læsterlige Prygl af Niels Juel, Jylland og Heimdal, saa at den maatte flygte til Helgoland.«

Det ringeste salg havde han, efter at Dybbøl måtte opgives den 18. april. Dagen efter noterer han i sin dagbog: »Nedtrykt Stemning hos Folk i Anledning af Dybbølsstillingen. 1ste Gang efter længere Tids Forløb ikke kunnet lagt 10 Rd tilside om Dagen.«

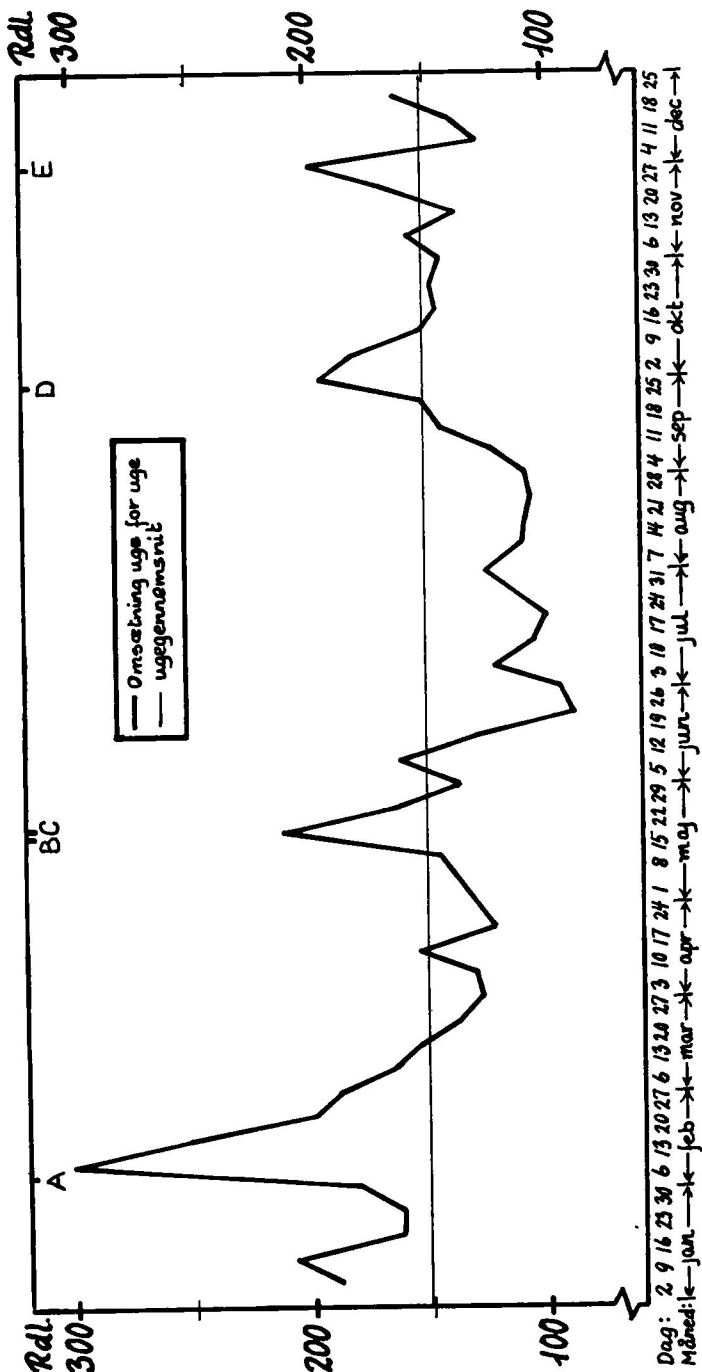
Allerede i begyndelsen af krigen, da visesalget var for stærkt opadgående, indså Strandberg at han måtte samle de mest populære af sine viser i en visebog, der kunne udkomme hæftevis med passende mellemrum, helst 1 gang om året. Den 20. marts udsendte han det første hæfte af »Visebog for Hvermand«, hvoraf der udkom det 16. og sidste hæfte i 1878. Det var hans største visebogssucces før »Den syngende Mand paa Bølge og Land« begyndte at udkomme i 1883.

1865 »Saaledes endte Aaret 1865, som med Hensyn til Forretning... som ved et heldigt Huskjøb og do. Salg... har været et godt Aar;... hvorfor jeg takker Gud og haaber det nye Aar at vorde lige saa godt.«

Den samlede omsætning var 6284 rigsdaler, 4 mark.

I 1864 havde han tjent så meget, at han den 18. april 1865 kunne købe en ejendom, nemlig Lille Kongensgade 17. Han solgte den imidlertid igen allerede den 4. oktober – »og vandt i reen Fortjeneste 1978 Rd samt fri Brændsel for en Sommer og Vinter.« Det er sandsynligt at dette »heldige Huskjøb og do. Salg« simpelthen er at betragte som en ren spekulationsforretning. Ialfald flyttede han hverken sin butik eller sin privatbolig til Lille Kongensgade.

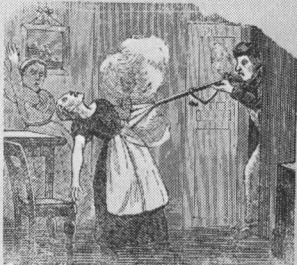
Takket være 64-krigen havde han fået sit navn slået fast i folks bevidsthed, og hans viser var blevet så populære, at konkurrenterne i 1865 begyndte at eftertrykke dem. Büchler, der nu havde en bog- og kommissionshandel i Store Regnegade 17 – dér hvor Strandberg begyndte i 1861 – lod bl. a. visen om Frederik den Syvende, der besøgte en døende soldat – »I Faaborg paa Laza-



A: 2/2 Vise om Poulstrup-mordet ved Aalborg
 G: 19/5 Vise om Maribo Ladegårds brand
 E: 1/12 Vise om ildbrænden i Adelgade i København, hvor syv mennesker indbrændte
 B: 18/5 Vise om brydekampen Sofit-Hegdehø i København
 D: 28/9 Vise om undertorporalen, der fik brækketur af sine soldater

Fig. 2. 1869-udsvinget i den ugentlige omsætning sat i forbindelse med udgivelsen af nogle viser.

En snuik Bise om
Karlen, der skjød Pigen
 i Poulstrup ved Holborg,
 fordi hun ikke vilde give ham sin Skæftighed.



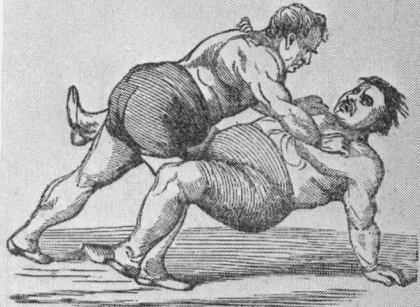
Med Beretning.

Kjøbenhavn.

Jul. Strandbergs Forlag.
 Haars i Bog- og Papirhandelen, Holmenegade 18, i Stuen.

En gemyttlig Bise om
den stærke Bager Safft,

der gav Brøderkongen Dethafte sin varme Mad og leverede
 ham Altsat hjem med til Lydfland paa at de Danste
 ogsaa var Kræfter.



Da:

Peer Sorens Beretning om den stærke
 Mand og Hr. Safft.

Kjøbenhavn.

Jul. Strandbergs Forlag.
 Haars i Bog- og Papirhandelen, Holmenegade 18, i Stuen.
 Trykt hos Ernst Rand.

Bise om
**Hvorledes Ingenieurernes
 3die Compagni gav en Under-
 korporal en Bænkfetour.**



Da:

Artillerisk Bise.

Kjøbenhavn.

Jul. Strandbergs Forlag.
 Haars i Boghandelen, Holmenegade 18, i Stuen.
 Trykt hos Ernst Rand.

Sorgelig Bise
 om
Ildbranden i Adelgade,

hvor en Kone og 5-6 Børn indbrændte.



Med Beretning.

Kjøbenhavn.

Jul. Strandbergs Forlag.
 Haars i Boghandelen, Holmenegade 18.
 Trykt hos Ernst Rand.

Julius Strandbergs 4 store salgssuccesser i 1869.

rettet« (3) – eftertrykke »i Omarbeidelse«. Strandberg lod sagen gå for retten, som idømte Büchler en bøde.

I 866 »Hermed slutter jeg i Guds Navn Aaret 1866, der har været meget godt og heldbringende for os, idet jeg har kjøbt Huset Nr. 18 i Holmsgade. Helbredene hos os Alle [har] været god og Indtægten udmærket. . . . Solgte hele Aaret for 7814 Rd. 1 Mk.«

I 867 »Hermed slutter jeg i Guds Navn Aaret 1867 med Tak fordi jeg befinder mig bedre. . . . Den samlede Indtægt [omsætning] var 7674 Rd.«

Det var »et Prøvelsens Aar« for hele familien, og ikke mindst for Julius Strandberg selv. Han var syg i længere perioder ad gangen, og den 28. april skriver han: »Blot jeg var rask, da vi snart trænger til nye Sange.« Tre dage før han nedskrev denne beklagelse noterede han: ». . . vi solgte ret godt af vore Sølvbryllupssange [Christian den Niende og dronning Louises sølvbryllup]; jeg har skrevet 4, Jensen 1 og Rantzau 1, saa at vi have Udvalg nok.« Strandberg havde altså for en sikkerheds skyld allieret sig med bl. a. William Rantzau, som han iøvrigt måneden før havde købt et restoplæg viser af. Det drejede sig om 5000 viser, som han fik for 4½ rigsdaler.

I 868 »Hermed slutter jeg i Guds Navn det gamle Aar og takker ham for hvad vi i det have havt [af] Godt. Det kan efter Indtægten kaldes et meget godt Aar, idet det har bragt hidtil den største Indtægt, et godt Bevis for, at Forretningen er i Fremgang.«

Hans samlede omsætning var 9.473 rd. Det var imidlertid ikke viserne, der fik hans omsætning til at stige, men derimod den »stærke Afsætning paa de udkomne: Den kloge Kones Bog, Kogebog, Trøstens Bog og Dyr lægebog.«

Han købte i 1868 et landsted i Skovshoved. Han kaldte det »Olafslyst« efter sin nyfødte søn.

For første gang hører vi, at han har lidt besvær med distributionen af viser, dog kun i København. Allerede den 1. januar skriver han, »at Drengene ikke mere maa forhandle Viser.« Helt holdt denne »Drengelandhandel«, som han plejede at kalde den, dog ikke sådan uden videre op!

I 869 »Dermed slutter jeg det gamle Aar og begynder det nye i Guds Navn. Det kan kaldes et Middelaar, idet Gjennemsnits-Indtægten [gjennemsnitsomsætningen] har været HOH Rd. 0 Mk. [151 rd. 5 mk] ugentlig (4), altsaa ca. 5 Rd. mindre end det foregaaende. Den sletteste Deel af Aaret falder paa Slutningen af Aaret, der har været meget tynd. Foraaret var derimod glimrende. . . . Flere Grunde ere medvirkende til det slettere Resultat: Colporteurernes Antal formindskes kjendeligt, og ingen ret indbringende større Spekulation har været at faa igang.«

Den samlede omsætning var 7.848 rd.

Det »glimrende« forår skyldtes det meget store visesalg han havde i forbindelse med et mord i Poulstrup ved Ålborg (5), en sportsbegivenhed i København og en brand i Maribo (se fig. 2).

Siden 1861 havde han klaret sig med at få trykt sine viser hos forskellige bogtrykkere, men efterhånden som konkurrencen om kunderne blev større, var det nødvendigt for ham i det mindste at være medejer af et bogtrykkeri. Så kunne han langt mere rationelt tilrettelægge sin viseproduktion, og han kunne langt hurtigere få sine nyhedsviser på gaden. Netop for de af hans visser, der først og fremmest havde den store nyhedens interesse for københavnernes, var gadesalget alt afgørende, og her havde han i 1869 fået en helt ny form for konkurrence, idet »Det nye Aftenblad« – som den første avis – nu også blev solgt på gaden.

Sammen med typografen E. Bern. Wennstrøm besluttede han derfor i oktober at købe et trykkeri. De fandt frem til at bogtrykker Ahrenkiel i Assens ville sælge sit, og han skulle have 1.301 rd. for det. Den 30. oktober blev det indskibet og den 7. november ankom det til København. De fik det installeret i en lejlighed på Christianshavn, i Brogade 14, 1ste sal, men det var først i 1870 at deres fælles bogtrykkeri, som Wennstrøm var den daglige leder af, kom rigtigt igang.

1870 »Vi maa saaledes slutte Aaret 1870 med Tak til Gud for alt Godt, hvad vi have modtaget. Indtægten [omsætningen] er atter iaar mindre end ifjor, nemlig 7.720 Rd mod ifjor 7.849, men dette kan have sin Grund i det meget slette Foraar, der fulgte det slette Efteraar ifjor. Siden Krigens Begyndelse mellem Frankrig og Tyskland har Forretningen gaaet glimrende og venter jeg, at det næste Aar giver bedre Udbytte.«

Krigen mellem Frankrig og Tyskland optog sindene meget stærkt herhjemme. Dels fordi stemningen var så temmelig anti-tysk efter nederlaget i 64, og dels fordi vi øjnede en mulighed for at få Sønderjylland tilbage. Der var derfor en frodig, følelsesmæssig grobund for en viseproduktion, og efter at meddelelsen om krigsudbruddet den 15. juli nåede til København, gik Strandberg da også straks igang. Krigsviserne dominerede længe helt hans viseudgivelser. Den 30. september skriver han: »Af Viser kan kun Krigsviser sælges.«

1871 »Hermed takker jeg Forsynet for det gamle Aar og beder, at det nye Aar maa blive os Alle et godt og lykkeligt Aar. Den samlede Indtægt [omsætning] har været 8421 Rd og 3 Mk . . . Forretningen gaaer sin gamle Gang.«

Han solgte sit landsted (se under 1868) og byggede sig et nyt og betydeligt større nærmere København, nemlig »Alabama«, der lå i Charlottenlund helt ned til Øresund. Det kostede ham 4.000 rd, og han fik 1.800 rd. for det gamle.

Krigen mellem Frankrig og Tyskland afsluttedes den 1. marts, og den 11. marts skriver han: »Krigen er nu forbi foreløbig, og jeg kan saa smaat tænke paa at lave komiske Viser igjen.«

Om efteråret døde en af hans værste konkurrenter. Det var Madam Jørgensen i Store Regnegade 12. Hun var begyndt som trådhandlerske, og i 1865 henvendte hun sig i Strandbergs butik som en af de mange, der gerne ville handle med hans viser. Fra april til august købte hun henved 8000 viser, som hun så solgte i sin lille butik ved siden af sin almindelige handel med sytråd, garn og knapper. Men hun må have luret ham kunsten af, for siden efteråret 1865 skrev og udsendte hun sine egne viser, som hun lod trykke hos forskellige bogtrykkere. På en auktion over hendes efterladenskaber mødte Strandberg op og købte ikke mindre end 16.000 viser.

Strandberg kan ikke have været uvidende om, at ugeavisen »Socialisten« var et revolutionært blad og om, at Pio, Brix og Geleff havde store problemer med at få nogen til at trykke det. De første numre var kommet på Immanuel Ree's Forlag, men Ree ville ikke fortsætte. Det ville Strandberg derimod godt, og det kan i virkeligheden kun skyldes, at han må have haft en vis sympati for de mennesker, der kæmpede for arbejdernes ve og vel. Den 30. november skriver han således i sin dagbog: »Vi skulle nu trykke »Socialisten« paa Kontoret paa Christianshavn«, men den 7. december: »Aften Kl. 6 var jeg efter et Brev anmodet om en privat Samtale med Politidirektør Crone ang. »Socialisten«s Trykning. Vi blev enige, og han behandlede mig særdeles venligt.« Dagen efter noterer han blot: »Vi har opgivet at trykke »Socialisten«, og den 12. december: »H. Brix var her idag og gjorde et forgjæves Forsøg paa at bevæge mig til paany at trykke »Socialisten.«

1872 »Saaledes slutte vi atter et Aar med Tak til Gud; det har været i merkantilt Henseende [et] meget heldigt Aar, idet vi have havt en Omsætning af 10.028 Rd., 80 Sk., altsaa 1607 Rd. mere end det foregaaende. Endel af den større Indtægt kan regnes paa Industriudstillingen, der satte større Liv i Galanterihandelen.«

I begyndelsen af året besluttede Strandberg, at han ville sælge sin part af det trykkeri, han var gået i kompagniskab med Wennstrøm om (se under 1869). Den væsentligste bevæggrund til dette brud synes at have været, at Wennstrøm ikke var effektiv nok for en så usædvanligt dynamisk kompagnon som Strandberg.

Såsnart det var rygtedes ude i byen, at han ville sælge sin part, opsøgte socialisterne ham igen. Den 20. februar skriver han: »Da jeg . . . kom paa Trykkeriet idag, var Socialisternes Stormester Pio, samt Paul Geleff og en 3die Socialist der for at købe Trykkeriet. Det besluttedes at underhandle videre om et Par Dage.« Og den 24. februar: »Handelen om Trykkeriet fortsættes, men

Sikkerheden er os ikke tilfredsstillende, saa at Handelen mulig ikke kommer i Stand.« Da Strandberg nogle dage efter gør det klart, at socialisterne ikke kan købe hans part i trykkeriet, gentager de deres forespørgsel fra året før. Han skriver den 15. marts: »Socialisternes Førere var her og vilde have trykt hos mig, men jeg erklærede dem, at jeg nu omtrent havde solgt Trykkeriet til Wennstrøm. Iaften vare de her igjen.«

Enden på det blev, at han solgte sin part til Wennstrøm på yderst gunstige betingelser, og indtil sin død i 1903 brugte han mest ham som bogtrykker. Fra 1872 var Strandberg imidlertid ikke kontraktligt bundet til ham, og derfor er han da også adskillige gange gået til andre bogtrykkere. Særligt i de undertiden ret så lange perioder hvor Wennstrøm var helt ineffektiv.

Da Pio, Brix og Geleff blev arresteret den 5. maj om natten, efter det man plejer at kalde »Slaget på Fælleden«, lå Strandberg på landet i Charlottenlund. Han skriver: »Her var slet Ingen ude og Veien er aldeles tom, da Alle vilde holde sig inde for Oprøret. Inat blev Pio, Brix og Geleff arresterede, men der var stort Opløb i Kjøbenhavn, og det blev kun dæmpet ved Militær og Politi. Jeg tog til Byen Kl. 5¹/₂ og kom hjem Kl. 10.« Og den 6. maj: »Vi toge til Byen, hvor jeg skrev en Sang om Tumulten.«

Nogen tid efter skrev han en »Sang for maadeholdne Socialister«, og heri priser han socialisternes ideer, men tager afstand fra deres oprørske midler.

Årets største visesucces var »I Hytten derhjemme vi dansede som smaa«, som han skrev den 21. september. Den handler om tre små fattige danske piger, der ender som danserinder i et harem i Ægypten, men som befries af tre franske officerer, med hvem de gifter sig og flytter til Frankrig sammen med deres fattige, enlige mor. (6).

1873 »Hermed slutte vi Aaret med Tak til Gud og Haabet og Ønsket om et godt Aar for os Alle. Den samlede Handels-Indtægt [omsætning] var 10.061 Rd, 32 Sk, altsaa 32 Rd mere end forrige Aar, og altsaa viser den største Indtægt hidtil. . . Den sidste Del af Aaret har vist en ringe Frekvents af Kolportører.«

1874 »Hermed slutter jeg Aaret 1874 med Tak til Gud for at Alt staar godt. Den samlede Indtægt [omsætning] har været HIUYM Rd. H Mk. [12.978 Rd. 1 Mk.] . . . altsaa den største Omsætning . . . som vi nogensinde have havt, idet den overstiger forrige Aars Indtægt betydeligt. . . Forhandlingen har været i Stigen; om den vil vedblive saaledes kan jo ikke beregnes. . . Af Nyt har jeg . . . faaet en stor Del Viser, dog ikke mange i de sidste Maaneder.«

1875 »Dermed slutter jeg Aaret med Tak til Forsynet, som i Aar har styret Alt saa godt for os. Vor Forretning er i Fremgang. . . Den samlede

Indtægt [omsætning] var i Aar 26.024 Kr. 31 Øre. . . . Aaret har været et sjeldent godt Aar i Henseende til Helbred som ogsaa til Indtægt. . . . Af Viser er i Aar trykt: 272.000 Expl.«

1876 »Hermed slutter jeg med Tak til Gud Aaret 1876. . . . Forretningen kan siges at være i Tiltagende for Boghandelens Vedkommende, hvorimod Galanterihandelen har været ringe dels paa Grund af den udbredte Næringsløshed dels, hvad Julen angaar, paa Grund af de mange 50 Øre Butikker. Julehandel var der ikke en Døjt af, og da al Postforbindelse paa Grund af Snestormen var standset de sidste 14 Dage af Aaret, mistede vi en meget betydelig Indtægt. . . . Af Viser blev trykket 264.000, hvilket er 8000 mindre end forrige Aar. Der blev trykt for 5727 Kroner, hvilket er for 32 Kr. mere end i Fjor«.

Den samlede omsætning var 27.188 kr. I dette beløb er dog ogsaa medtaget »Renter af udestaaende Penge«.

Længe havde familien Strandberg boet nok så trangt i Holmsgade 18, men i 1876 fik de en stor 5-værelses lejlighed i Frederiksborggades Forlængelse Nr. 29, 1ste sal.

1877 »Med Tak til Gud slutte vi altsaa Aaret 1877. . . . Forretningen maa siges at have været i stadig Tiltagende for Bogforretningens Vedkommende, hvorimod Galanterihandelen var endnu slettere end forrige Aar, dels paa Grund af Næringsløshed, dels paa Grund af 50 Øre Butikerne. Forlagsboghandelen maa være tiltagen enormt, naar henses til, at vi trods den slette Galanterihandel have større Netto-Udbytte end nogensinde og uagtet Alle i Aar have haft Tilbagegang. Julehandel havde vi aldeles ikke. . . . Af Viser tryktes der 262.000. . . . Netto-Indtægten af Viser var 3800 Kr.« Endvidere skriver Strandberg, at der i 1877 er udkommet »ca. 40 nye Viser«.

Den samlede omsætning var 26.598,20 kr. – »deri dog ca. 1300 Kr. i Renter«.

Strandberg syntes, at der var for langt fra lejligheden i Frederiksborggades Forlængelse (se under 1876) til butikken i Holmsgade, og i april 1877 traf det sig så heldigt at der blev en lejlighed ledig i Vingaardsstræde Nr. 20. I forhold til butikken lå den lige om hjørnet.

I begyndelsen af året havde han en del visesalg i forbindelse med Pio og Geleffs »flugt« til Amerika. Han skriver i dagbogen den 25. marts: »Socialistførerne Pio og Geleff ere pludselig deserterede til Amerika.« 26. marts: »Skrev i Formiddag en Vise om »Pios Flugt«, og fik den ud i Aften Kl. 6. Solgte strax et Par Hundrede, og senere endnu flere.« 28. marts: »Visen om »Pios Flugt« vedbliver at gaae godt« (7). 29. marts: »Skrev en ny Vise: »Farvel til Pio.«« 31. marts: »Fik den nye Vise ud om Arbejdernes Farvel til Pio, og solgte ret godt af den.«

Dagen efter at Rusland havde erklæret Tyrkiet krig den 24. april skriver han: »I Aften sad jeg i mit Værelse og skrev en ny Vise: »Krigen er begyndt«. Resten af året skrev han adskillige viser om »Tyrkerkrigen«, som han kaldte den, og i de fleste af dem skildrer han med megen omhu tyrkernes rædselsgeringer. En af viserne hed ligefrem »Tyrkernes Grusomheder« (8).

1878 »Med Tak til Gud for det forløbne Aar slutte vi altsaa 1878. . . . Forretningen har i dette Aar været temmelig ringe, sammenlignet med de tidligere Aar, men vi have dog ikke Grund til at klage, naar vi se hen til den almindelige Næringsløshed i alle Klasser. Vi have dog endnu et godt Overskud efter at have levet; det er der ikke Mange, der kunne rose sig af for det sidste Aars Vedkommende. Galanterihandelen har været yderst ringe, og naar ikke de Gamle [hans forældre] skulde være ved Butiken alligevel, vilde vi muligt ikke have den mere. Kolporteringen er meget hæmmet, og en Mængde Kolportører have ophørt at arbejde, vel ogsaa fordi Folk paa Landet ere uvillige til at købe paa Grund af Fattigdom. Indtil April gik Handelen ret godt; derefter standsede den, indtil den i Slutningen af Septbr. tog et brillant Opsving og vedblev indtil Novbr., da al Færdsel paa Grund af vedvarende Sne og Frost standsedes i Jylland og senere ogsaa paa Fyen. . . . Af Viser tryktes 212.000 . . . Det samlede Netto-Udbytte af Viserne var 3.196 kr.«

Den samlede omsætning var 20.909,76 kr. – »deri dog ca. 1400 Kr. i Renter«.

I marts skrev han tre vidtforskellige viser, der alle hører til blandt hans mest populære overhovedet. Den ene er en vise om en begivenhed, der netop havde fundet sted på en skonnert, da den drev rundt i 1½ måned ud for Amerikas østkyst. Mandskabet ombord var plaget af sult, og de åd da en kammerat, som kaptajnen var blevet nødt til at skyde, fordi han var blevet vanvittig – af sult og af længsel efter sin pige. Visen hedder: »Georg Seman tog ømt i Favnen« (9).

Den anden er en gendigtning af middelalderballaden om Hagbard og Signes tragiske kærlighedshistorie, der ikke blev mindre tragisk i Strandbergs version: »Ung Hagbart sig rider til Kong Sigvards Gaard« (10).

Handlingen i den tredje vise – »Den skønne Selinde som Barn fra sit Hjem« – udspiller sig under krigen mellem Tyrkiet og Rusland, der netop var blevet endeligt afsluttet ved freden i San Stefano den 3. marts. Selinde er en fransk pige, der bliver bortført af nogle sigøjnere, der sælger hende til tyrkerne som slavinde. En russisk, fransktalende officer redder hende imidlertid fra de grusomme »Tscherkessere« – og – som han siger – »efter Krigen du bliver min Viv« (11).

1879 »Hermed slutter jeg med Tak til Gud Aaret 1879. I pekuniær Henseende har det været et af de mindre gode Aar, men det har det været over

hele Verden. Indtægten er betydelig mindre end i Fjor, hvorfor ogsaa Udgifterne er mindre. Galanterihandelen kan næsten ikke komme i Betragtning, og naar ret ses til, giver den vist intet Udbytte. Viserne have atter i Aar været i stærk Nedgang, . . . der solgtes kun 174.000. . . . Forbudet mod Kolportage har vel havt Del i Nedgangen, men dog mest de slette Tider.«

Den samlede omsætning kendes ikke.

Den 13. oktober skriver han i sin dagbog: »I Aften tilbragte jeg hele Tiden med at omarbejde 23 vers til en ny Udgave af Hjalmar og Hulda.« Denne 23 vers lange version af en vise, som han i 1877 havde oversat næsten ordret fra svensk, er uden nogen tvivl Strandbergs mest populære vise overhovedet (se under 1880 og 1881). Den handler om den unge adelsmand Hjalmar og fiskerdatteren Hulda, der elsker hinanden, og som sværger hinanden evig tro-skab. Hjalmar skal imidlertid i krig, og da han vender hjem 7 år senere, har hun netop samme dag giftet sig med den unge grev Rosenkrans. Hjalmar dræber først greven og siden sig selv, hvorefter Hulda begår selvmord. Hjalmar og Hulda bliver da lagt i samme grav (12). I sin skildring af visesangen og folkelivet på Skive marked har Jeppe Aakjær kaldt visen for »Bønderpigernes Kærlighedsmarch« (13).

I 880 »Dermed afslutter jeg med Tak til Gud Aaret 1880. . . . Som Forretningsaar var 1880 af de simple, men dog lidt bedre end f. A. Galanterihandelen maa siges at være omtrent ingen, hvorimod Viser og Bøger have havt god Afsætning. . . . Viserne have i Aar været solgte i betydeligt større Antal end de forrige Aar, nemlig 272.000. . . . Især er der af »O Susanne!« solgt Masser, ligesom af »Hjalmar og Hulda Nr. 1«. . . . Den slette Handelstid over hele Landet kan vel ogsaa hos os mærkes, men dog ikke saa slemt som flere andre Steder.«

Den samlede omsætning var 22.066 kr.

Strandberg kalder nu sin Hjalmar og Hulda-vise for »Nr. 1«, for da den snart viste sig at blive en stor succes, skrev han to Hjalmar og Hulda-viser til, nemlig en om »Hjalmars Længsel efter Hulda« og »Huldas Klagesang ved Hjalmars Lig«. De nåede dog aldrig at blive solgt i så store oplag som den første Hjalmar og Hulda-vise. »O Susanne!« – »Jeg er født ved Gammel Englands Kyst« – er Strandbergs egen frie oversættelse af Stephen Fosters sang, I came from Alabama with my banjo on my knee fra o. 1846 (14).

I 881 »Dermed slutte vi i Guds Navn Aaret 1881 og maa takke ham for alt godt, vi have havt. Med Hensyn til Forretning og Indtægt er det det bedste Aar, vi i vor over 20 aarige Handelstid have haft. . . . Af nye Artikler har jeg i Aar udgivet . . . en meget stor Mængde Viser. Iblandt disse har især udmærket sig »O Susanne!«, der naaede til over 50.000 Expl., »Hjalmar Nr. 1« staar

næsten ved Siden af den i Mængde. . . Kolportørerne drage atter omkring, og i Boghandelen med Provindserne har der været udmærket Forretning. Af Viser solgtes der i Alt 384.000. . . Den samlede Indtægt var 26.051,30. . . Netto-Udbyttet var i Aar (med Rente-Udbytte) NUIH [dvs. kr. 6.921] . . . 1876, der viser den største Aars-Indtægt, gav OHES [kr. 5.130] i Netto-Udbytte, altsaa HYU [kr. 179] mindre end 1881. Denne Forskjel formodes at hidrøre fra det store Antal Viser, der i Antal vistnok overstiger alle tidligere Aar, selv vistnok 1864, Krigsaaret.«

Udover den første Hjalmar og Hulda-vise og »O Susanne« var visen om »den solgte danske Pige« – »I Jylland der leved en Pige saa ung« – årets store succes. I 1872, hvor der var særligt mange, der udvandrede til Amerika, begyndte Strandberg for alvor at skrive viser om udvandrere og deres glæder og sorger. I den følgende halve snes år aftog udvandringen noget og dermed også produktionen af udvandringsviser, men i 1881 var antallet af udvandrere steget meget betydeligt, og udvandringen var netop meget kraftig fra Nordjylland, og ikke mindst fra Hjørring og omegn, hvor visens vistnok autentiske – men ikke navngivne – hovedpersoner er fra: det er to unge, der elsker hinanden, men de er fattige, og derfor beslutter han at udvandre. Nogen tid efter skriver han dog efter hende, og lykkelig bliver hun. Da hun kommer derover, viser det sig imidlertid, at han har solgt hende for 12.000 kr. til en rig neger. Kæresten stikker af, og negeren og pigen gifter sig. De har det godt sammen og hun får et barn, »der næsten var hvid«, men så dør negeren, og pigen rejser tilbage til Jylland med barnet. Uden for Hjørring har kæresten købt sig en gård for de penge, han fik for pigen, men pigen hævner sig nu. Hun indstævner ham for retten. Han må forlade gården, og de penge hun får i erstatning, giver hun til »de fattige Sjæle paa Egnen«. (15).

1882 »Dermed slutter jeg i Guds Navn Aaret 1882, og vi have stor Anledning til at takke for Alt. Vor Forretning er gaaet betydelig fremad, og vor Indtægt har været god. . . Jeg købte i April Maaned Ejendommen Nr. 18, Vingaardsstræde og flyttede ind i den d. 16de Novbr. og aabnede d. 18de Novbr., hvorefter det gik overvældende strygende lige til Aarets sidste Dag. Der solgtes i Aaret 301.000 Viser. . . Vi have solgt en stor Mængde Glansbilleder og Gratulationskort i dette Aar, og derved tilført Forretningen en ny Branche, som i det mindste for længere Tid formentlig vil afgive god Indtægt. Af Nyt har vi i Aarets Løb udgivet . . . en stor Mængde Viser, der for største Delen have havt god Afsætning, og det uagtet jeg har faaet to skrappe Konkurrenter, der dog som det fremgaar af Resultatet, ikke have gjort mig stor Fortrød. Jeg har ikke kunnet faa Tid at skrive meget Originalt i Aar, da Handelen har krævet al vor Kraft. . . Den samlede Indtægt, deri baade Lejer, Renter osv. var for Aaret 27.454,75.«



Det er det eneste eksisterende billede af Julius Strandbergs butik i Vingårdsstræde nr. 18. Indgangen var på hjørnet, dvs. hjørnet af Vingårdsstræde og Holmensgade. Over døren til butikken står: »Jul. Strandberg«. På venstre side: »Papirhandel« og på højre side: »Forlagsboghandel«. Strandberg boede selv i opgangen Vingårdsstræde nr. 18. Han boede på 1. sal og havde vinduer både til Vingårdsstræde og til Holmensgade. Iøvrigt ejede han hele ejendommen. Fotografi fra 1890'erne.

Den 3. april skrev han en af sine mest bekendte sømandsviser, »Jeg var en ung Sømand fra Dover jeg kom.« Den handler om en sømand, der elsker en

pige ved navn Sally. Hendes moder vil imidlertid ikke lukke op, når han endelig er hjemme, og hun river brevene fra ham til Sally i stykker. Da Sally ikke hører fra ham, tror hun han har svigtet hende, og hun begår selvmord. Da sømanden får det at vide, beslutter han at ville leve ensom til sine dages ende (16).

I 883 »Dermed slutte vi i Guds Navn det gamle Aar med Tak for Alt som det er gaaet. Det har været et glimrende Forretningsaar, og det har tidt været noget anstrængende for os. Det har ogsaa været det største Indtægtsaar, vi i vor Handelstid har havt. . . Den nye Butik synes at give udmærket Butikshandel, og vi have solgt en stor Mængde Kort og Glansbilleder. . . Der solgtes i Aaret 312.000 Viser. . . deraf alene af »O Gine, du dejlige Mø!« c. 30.000 Expl. Af »La Hønen gaa« solgtes c. 24.000 Expl., begge paa lidt over 1/2 Aar. De 312.000 Viser bragte et rent Overskud af RNMS [4.680 kr.]. Den samlede Indtægt var EEUSS [33.900 kr.], den rene Indtægt var som Overskud af Alt YUYO [7975 kr.].

»O, Gine« og »La Hønen gaa« er, hvad Strandberg undertiden kalder »Slagviser«. Det er viser, der har en øjeblikkelig succes. Den kan vare et års tid, så er det som regel slut. William Rantzau kalder sådanne viser for »Døgnfluer«. Vi vil nok idag kalde dem for »schlagere«.

Gine var en københavnsk original, der sammen med sin Christian boede på Ladegården. Visen handler i al sin enkelhed om, hvordan de to en dag, da de som sædvanlig havde fået lidt rigeligt at drikke, faldt i vandet, da »han kæled for sin Mø«. En betjent halede dem ind, og de kom tilbage til Ladegården via »Brummen« (17). »La Hønen gaa« spiller på dobbeltheden i ordet høne = 1. fjerkræ, 2. pige. Omkvædet »la Hønen gaa« lægges så i munden på en høker, der både har en masse høns og en dejlig datter, der elsker en ung mand. Det er hele ideen i visen (18).

Den 13. november skriver Strandberg: »Jeg begyndte Forarbejderne til en Folkevisebog«, og den 20. december: »Fik Bogen »Den syngende Mand« ud.« Måske er det ikke helt tilfældigt, at Strandberg netop i 1883 vil udgive en »Folkevisebog«. Det år har han næsten ikke kunnet undgå at have læst en række nekrologer over folkeviseforskeren og folkeviseutgiveren Svend Grundtvig. Måske var det virkelig Strandbergs idé at udgive »Danmarks nye Folkeviser«, lige som Grundtvig havde påbegyndt udgivelsen af »Danmarks gamle Folkeviser«!

»Den syngende Mand paa Bølge og Land« – senere »Danmarks syngende Mand« . . . – blev Strandberg største visebogssucces, og han nåede selv at udgive 4 bind (1883, 1890, 1892 og 1899). Hans søn Olaf fortsatte efter 1903 med at udgive de resterende af de ialt 8 bind, der er udkommet.

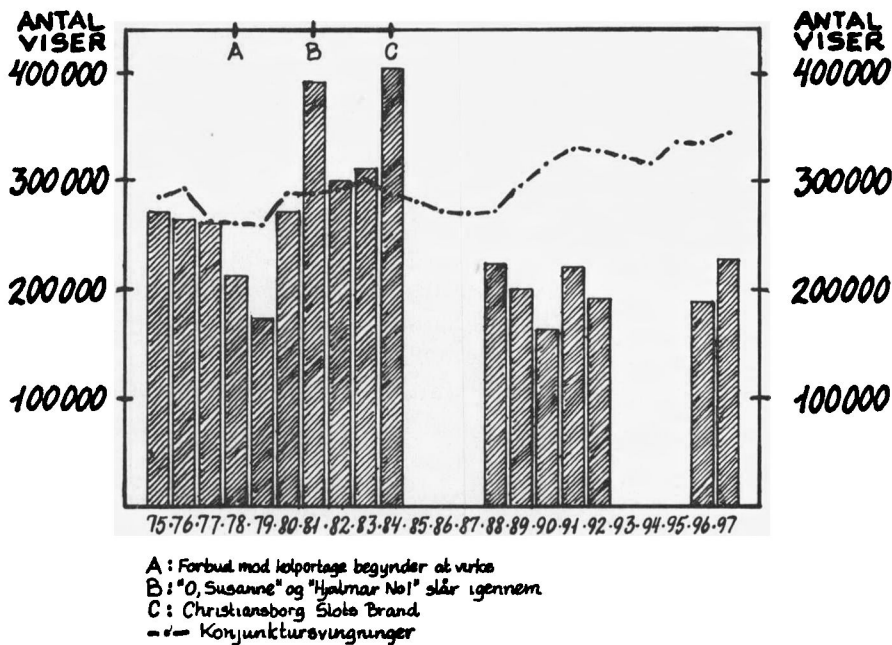


Fig. 3. Strandbergs visesalg – og datidens konjunktursvingninger.

Salgsbarometret antager enorme værdier og følger stort set konjunkturerne – dog falder det sidst i 80'erne til et lavere niveau. Salget er imidlertid også afhængigt af begivenheder i hverdagen.

Desværre mangler oplysninger om visesalget i årene 1885–87 og 1893–95. (Om konjunktursvingningerne: se note til fig. 5.)

1884 »Forretningen har givet i Overskud: HHNSN,eu [11.606,39 kr.]. ... Dermed slutte vi i Guds Navn Aaret 1884, der har været et meget godt Aar i alle Henseender, og vi have næsten hele Aaret havt meget travlt. ... Der solgtes i Aaret noget over 405.000 Viser, hvilket svarer til en Netto-Indtægt af omtrent Kr. NSSS [6.000 kr.], der blev altsaa solgt 88.000 Viser mere end det store Aar i Fjor. Dette meget store Antal hidrører navnlig fra 2 Lejlighedsviser, nemlig Grosserer Gamél og Studenten, samt Christiansborg Slotsbrand (19), hvoraf der solgtes resp. 50.000 og 60.000 Expl. i kort Tid. Vi have solgt en Mængde Glansbilleder og Kort i Aarets Løb. Slagviserne i Aar have været »Skodsborg-Vedbæk-Kbhvn.« og »Den evigglade Kobbersmed«.

1885 Strandberg har ikke skrevet nogen oversigt over dette år, men vi ved fra dagbøgerne, at en af de begivenheder, der udløste et meget stort visesalg i nogle dage, var attentatet på Estrup. Den 21. oktober skriver Strand-

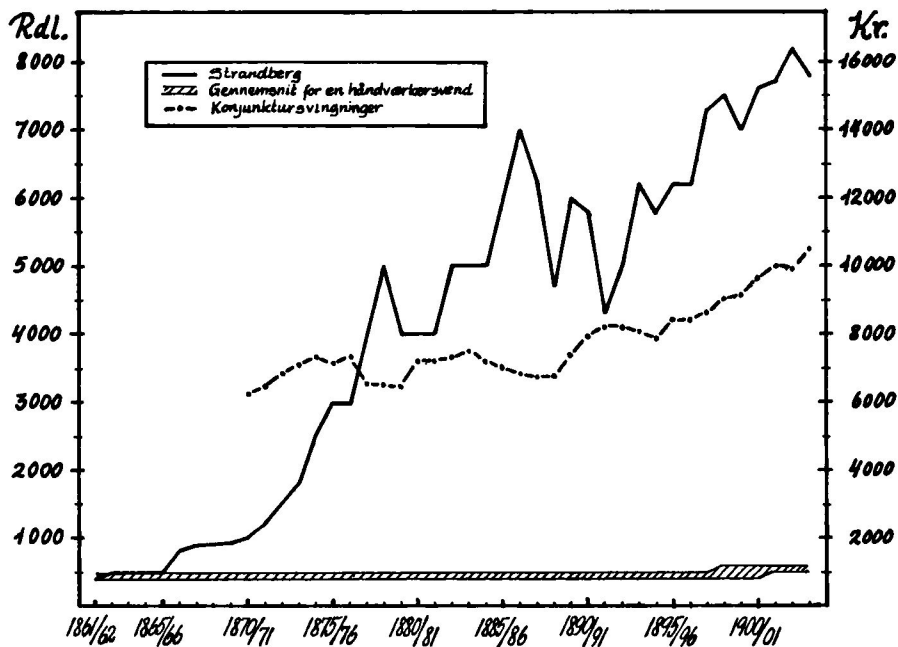


Fig. 4. Oplysninger fra Skattebogen: Den antagne Indkomst. Håndværkersvendens indtægt er beregnet ud fra et repræsentativt udsnit tilfældigt fundet i skattebogen. (Om konjunktursvingningerne: se note til fig. 5.)

berg: »Der er i Eftermiddag skudt paa Minister Estrup. Jeg skrev en Sang herom og sendte den i Trykkeriet.« Den 22. oktober: »Der solgtes en stor Mængde Estrupviser. Jeg skrev en Vise endnu, for at der kunne trykkes en Del samlet, og de gaa godt begge to« – men allerede dagen efter må han konstatere: »Det gik temmelig hurtigt i Staa med Estrupviserne«.

I 1886 »Dermed slutte vi med Tak til Gud dette Aar, og begynde i hans Navn det nye. Aaret 1886 var et mindre heldigt Handelsaar, men det har det været allevegne, og vi have havt et forholdsvis meget godt Udbytte. . . . Med Kort (Gratulationskort) have vi havt en stor Forretning, hvorimod Bøgerne og Viserne i de slette Tider gik mindre godt. . . . Af Nyt have vi faaet en Mængde Viser.«

Den samlede omsætning var 18.181 kr.

Den 6. juli noterer Strandberg med en vis stolthed: »I Skattebogen er jeg ansat til 14.000 i Indtægt, og var mellem »de højst beskattede« i Avisen« (se fig. 4).

Den 7. april skrev han en vise, hvoraf de fleste i dag kender omkvædet: »Vi vil ha' Øl, Vi vil ha' mere Carlsberg-Øl«. Visen blev i 1886 en så stor succes,

at Tuborg den 6. september bad ham skrive en »Tuborg-Ølvise«. Det gjorde han, men den er aldrig blevet så kendt. Til gengæld har folk så ofte selv sunget Tuborg i stedet for Carlsberg i »Vi vil ha' øl-visen!«

I 887 »Aaret var ikke af de bedste, men det er saaledes over hele Landet, ja over hele Verden. Vi solgte i det forløbne Aar for 731 Kr. mere end ifjor, og dette Overskud maa nærmest regnes paa den Mængde Gratulationskort, hvoraf vi solgte enormt, medens Bøgerne og Viserne kun have gaaet taaleligt i Forhold til ellers. Jeg har udgivet . . . i Aarets Løb . . . en Del Viser. . . I det Hele solgte vi i Forretningen for HMUHI, eo [18.912,32 kr.], hvilket jo for saa vidt maa kaldes glimrende, som Viserne ikke mere paa Grund af forskellige Omstændigheder gaa saa rask, ligesom ogsaa de mindre Folkebøger gaa mindre stærkt af, hvorimod hele Gratulations-Branchen i Landet har taget et forbausende Opsving. . . Jeg har i Aar, da Kolportagen ved skærpet Forfølgelse af Kolportørerne har lidt meget, sendt en Del Bøger i Com[mission] til Boghandlerne, og det vil nu ved Opgjørelsen vise sig med hvor meget Held.«

Blandt de bøger, han sendte til boghandlerne, var bl. a. »Den syngende Mand« og de andre visebøger, han havde på lager.

I 888 »Dermed sluttes for det forløbne Aar med Tak til Gud for hans Førelse og vi begynde ogsaa i hans Navn Aaret 1889. 1888 synes at have været lidt opadgaaende i Henseende til Handel og Vandel. Maaske kan den Nordiske Kunst- og Industriudstilling have bidraget noget dertil derved, at adskillige Provindshandlere samtidigt med deres Besøg ved Udstillingen gjorde deres Indkjøb. Derimod har det skærpede Forbud med Kolportagen og de ellers omtrent uundværlige Gendarmers Forespørgsel til alle, der færdes paa Vej og Sti om deres Identitet osv. bidraget meget til at hæmme al Boghandel. Thi Menigmand, der trænger mest til Læsning, gaar sjelden uopfordret ind og køber Bøger, – bringes de ham, er det en anden Sag. Vi solgte i Aar for ca. 2.000 Kr. mere end forrige Aar, og deri spille Gratulationskort og Børnebilleder en stor Rolle. . . Jeg udgav en Mængde Viser, og vi solgte 222.000 deraf. Dette er ikke tilnærmelsesvis saa mange som forhen, men det er uden Tvivl adskillige 1000 flere end i Fjor. . . Den samlede Forretnings-Indtægt var IHSSS [21.000 kr.]. . . Vi maa saaledes være særdeles tilfredse, idet vi dog dette Aar i Modsætning til de fleste Handlere have levet og dog faaet Overskud.«

I 889 »Saa takke vi Gud for det forløbne Aar og afslutte det hermed samt begynde i Guds Navn 1890. Det forløbne Aar har ikke været stort anderledes end de nærmest foregaaende. Handelen har været ret god. . . Kortene gik meget godt, og navnlig ved Jul solgte vi mange, dog ikke saa mange, som for flere Aar siden. Enhver sælger nu Kort. . . Viserne sælges ikke i den Mængde

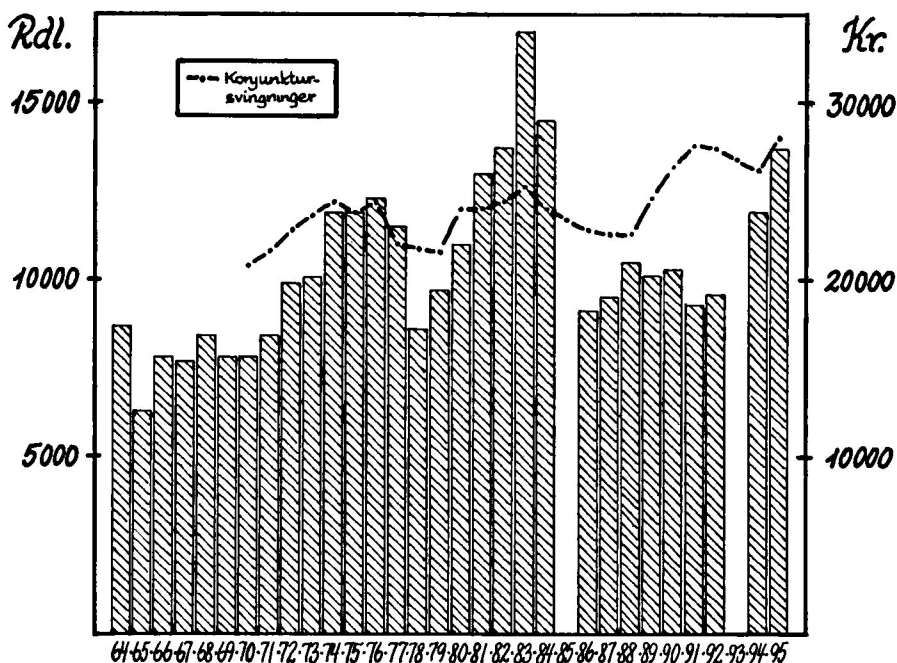


Fig. 5. Udviklingen i Strandbergs samlede omsætning (1864–1895).

For at give et indtryk af datidens konjunkturer er der indtegnet en konjunkturkurve. Til og med 1878 er udviklingen i den årlige omsætning baseret på daglige oplysninger fra dagbogen. Efter dette tidspunkt er vi henvist til Strandbergs oplysninger om de enkelte års samlede omsætning, hvori der – i hvert tilfælde for en række års vedkommende – er inkluderet bl. a. renter af udestående penge, lejer osv. Desværre mangler oplysninger for årene 1885 og 1893.

Konjunktursvingningerne er beregnet som forholdet mellem landets nettofaktorindkomst og indbyggertal. (Kilde: K. Bjerke & N. Ussing, *Studier over Danmarks Nationalprodukt 1870–1950*).

som forhen, navnlig Øjeblikviser, da der er opstaaet en Mængde Smaablade, som straks møde med Nyhederne og Theater-Revuerne vrimle af Øjeblik-Sange. Vi solgte dog 201.000, og det er efter Forholdene ret godt. . . Den samlede Indtægt var ISIOM [20.258 kr.]. . . Jeg skrev en stor Mængde Viser, men Oplagene ere ikke mere saa talrige som før, og al Kolportage paa Landet undertrykkes med Strænghed.«

1890 »Dermed slutte vi med Tak til Gud det forløbne Aar og begynde i hans Navn det nye. Den tarvelige Handels- og Omsætnings-Periode fortsætter

sig ogsaa gennem det forløbne Aar, og synes ikke at aabne Udsigt til Bedring foreløbig. Kolportage er vedvarende strængt forbudt, og de daarlige Tider forarsage, at alle Varer, Bøger og Gratulationskort maa baseres paa en yderlig lav Salgspris. Vi maa dog ikke klage, men vi udvikle ogsaa stor Energi, langt større end det forhen var nødvendigt. Viserne gaa ikke saa glat som forhen. Bogkøberne ere blevne færre. . . . Gratulationskort stode i Sommerens Løb omtrent stille, hvorimod Julen bragte et udmærket Resultat. Aarets samlede Indtægt var i Butiken ISNEO,ss [20.635,00 kr.]. . . . Af Viser solgtes i Aarets Løb 164.000. . . . Jeg skrev en stor Mængde Viser.«

Det første bind af visebogen »Den syngende Mand« var nu gået så godt, at han den 23. juli udsendte bind 2.

1891 »Dermed slutte vi med Tak til Gud det gamle Aar og begynde i hans Navn det nye. Det forløbne Aar bragte ikke bedre Konjunkturer end dets Forgænger; snarere slettere, og vor Brutto-Indtægt er derfor ringere end noget af de nærmest foregaaende Aar, medens Netto-Indtægten stiller sig holdsvis heldigere. Dette kan hidrøre fra, at der af Viser solgtes flere end ifjor, nemlig 220.000, imod ifjor 164.000. Især var »Rundt paa Gulvet« populær og dens Oplag steg til 43.000 Expl. Kolportagen er omtrent ganske hæmmet, med enkelte let talte Undtagelser. Vi maa arbejde betydelig mere forceret for at faa nogenlunde det samme Udbytte som forhen. Vi maa dog ikke klage; de fleste Handlende have det betydelig værre og Handels-Miseren strækker sig omtrent over hele Verden. . . . Der solgtes i Aar for HMNOY,ss [18.657,00 kr.]. Vi sælge nu en Mængde Glans- og Silkepapir og ved Julen solgte vi særdeles mange Julekort.«

»Rundt på gulvet«, der var årets »Slagvise«, er en lille let sang om en meget omsværmet bondepige, der ønsker sig hen til »et fremmed land/Hvor ingen mandfolk er/Rundt på gulvet«. Selv har hun to kærester, nemlig Glæde og Dans – »og med dem begge går hun tit/med ungdomslette skridt/Rundt på gulvet.«

1892 »Aaret har været godt. Saa slutter jeg i Guds Navn Aaret og gaar over i hans Navn til det Nye. Aaret 1892 har været meget godt i Henseende til Forretning. Omsætningen var HUIOH,hh [19.251,11 kr.] hvilket er noget højere end i 1891, men Udbyttet har været betydeligt større end de nærmest foregaaende, hvilket vel for en Del hidrører fra Efteraarets ganske betydelige Stigning af Visesalg og Jule- og Nytaarskort. Viserne vare ellers hele Aaret nede paa de senere Aars beskednere Standpunkt, men fra October hvor der udgaves mange Lejlighedsviser og imiterede »Revueviser« gik det godt. . . . Der blev af Viser solgt 191.000 . . . hvilket er et ret godt Resultat i disse næringsløse Tider, hvor ogsaa Viserne ved den forbudte Kolportage og ved

»Indre Missions« Agitation ere blevne lagt for Uvillie, skøndt de dog aldrig indeholdt noget Anstødeligt.«

En »Revuevise« var en vise, hvis enkelte vers handlede om forskellige aktuelle begivenheder, men med det samme omkvæd hele visen igennem. Sådanne viser, der inden for de sidste år var blevet meget yndede (se under 1889), blev lanceret på revuscenerne. Strandberg tog altså i 1892 konkurrencen op med dem ved at lave lignende viser, blot med den forskel, at de ikke blev sunget i tidens revyer. Derfor var det »imiterede Revueviser«.

1893 »Aaret var i Begyndelsen meget lidet lovende, og vi kunne egentlig sige, at først fra October tog Handelen ved vor, og navnlig Olafs forøgede Energi, et glædeligt Opsving, saa at vi i de sidste Maaneder af Aaret fik dækket det store Underskud, Aaret havde bragt. Kolportagen tog ogsaa i de sidste Maaneder et glædeligt Opsving til Trods for det store Tryk, der ved den usle Høst hvilede over Landet. . . . Ved Aarets Slutning byttede vi c. 10.000 gl. Viser bort for let afsættelige norske Kort. . . . Viserne gaar det meget tilbage med, nærmest begrundet paa den bigotte og pietistiske Stemning, som er indført ved Indre Mission. . . . Vi have efter Ovenstaaende ingen Grund til Klage, skøndt Tiderne for Alle ere blevne slettere og slettere, og vi slutte Aaret med Tak til Gud for alt Godt og gaa i hans Navn over til 1894.«

1894 »Dermed slutter jeg i Guds Navn Aaret 1894 og begynder i Hans Navn 1895. Aaret 1894 har i Forretningshenseende været et meget godt Aar. Jeg har købt en Mængde Restoplæg til meget billige Priser og solgt godt af dem. . . . Olaf har i Aarets Løb virket anstrængt for Forretnings-Udvidelse og har været heldig og meget flittig. Vi havde en brilliant Foraars- og Efteraarsforretning, og flere Agenter, som Olaf virkede med, bragte godt Udbytte; især i Glanspapir, Silkepapir osv. . . . Vi have haft en rivende Kortforretning især ved Jul. . . . Omsætningen var 23.839,00 Kr. . . . Forretningen har været i Fremgang, og vore Formues-Omstændigheder have ogsaa været heldige. Og om næste Aar maa vi tillidsfuldt sige: Gud raade for hvad Aaret os skal bringe!«

1895 »Dermed slutter jeg i Guds Navn Aaret 1895 og gaar over til 1896 i hans Navn. 1895 har i Forretningen været et glimrende Aar, særlig Begyndelsen var udmærket med Bøger af Restoplagene, hvorimod den seneste Tid af Aaret viste stor Nedgang i Kolportagen, men brilliant Fremgang i Kort, Silke- og Glanspapir, Billedbøger osv. . . . Indianerhistorier har vi solgt en Mængde af og af Forundringspakkerne have vi solgt saa mange som aldrig noget Aar før, og mest til en enkelt Rejsende. Vor gamle Kolportør A. Øtting døde forr. Vinter, det var et Tab for os, men hans søn Jul. Øtting tog Fade-

rens Plads og har solgt godt. Olaf har virket flittig i Forretningen og skaffet mange nye Brancher, hvormed Udbyttet er blevet større. Jeg gav ham et Gagetillæg af 1000 Kr. ved Nytaar. Aarets hele Omsætning var 27.320,00 kr. . . . Dermed gaa vi i Guds Navn og med Fortrøstning til ham over til det næste Aar.«

Viser, han ikke kunne blive af med, havde han de sidste år solgt billigt til nordmændene (se under 1893), eller også lagde han dem i sine såkaldte »Forundringspakker«, der indeholdt »forskellige Ting, saasom Historier, Viser, Bøger, Lykkeblade, Billeder osv., altid til mindst samme Værdi som den paa-trykte Pris, men de fleste til større Værdi. »Alle vinder – Ingen taber.« NB. Især passende til Tombolaer, Juletræer o. lign., og i dusinvis gives stor Rabat. 25 Øre.« Sådan præsenterer han dem i sit forlagskatalog.

Strandberg udsendte »mange nye Viser« i 1895, bl. a. den han selv havde skrevet: »De norske Lodsere er raske Svende«. Visen, der blev en af hans mest yndede, handler om den norske lods Niels, der kommer en engelsk brig, der stod på grund på klipperne ved Akren, til undsætning. Da briggen kom flot, inviterede kaptajnen Niels om bord, og det viser sig så, at Niels' kone, som han troede var druknet nogle dage før, også var ombord på briggen. Hun var blevet reddet af kaptajnen (20). Måske har Strandberg skrevet denne vise for at glæde de nordmænd, som han i 1893 også var begyndt at sælge sine »gamle« viser til.

1896 »Dermed slutte vi i Guds Navn Aaret 1896. Det har i Forretnings-henseende været et udmærket Aar, ogsaa derved, at Olaf har lagt sig betyde-ligt efter Papirfaget. . . . Jeg skrev som sædvanlig flere Viser. Vi fik i Aarets Løb en Attake med Revueforfatteren A. Melbye for Retten, men vi gled hel-dig ud af den. Det var i Anl. af Visen »Aa Mathias«, som han mente, vi var gaaet ham for nær med i Parodien. Sagen forligtes, da kun Bogtrykkerens Navn stod paa, og de ikke kunde naa os. Det var i Sommer. . . . Vi solgte en Mængde Viser, c. 190.000, hvilket jo er et ringere Antal end i de tidligere gode Vise-Aar, men vi have jo saa til Gengæld udvidet os i andre Retninger. . . . Saa begynde vi da ogsaa i Guds Navn Aaret 1897.«

1897 »Hovedbogen viste godt Udbytte. Saa takker jeg Gud for det for-løbne Aar, og slutter dette Aar i hans Navn. Af Viser solgte vi 1897 227.000, hvoraf en Del i Anledning af den store Jernbane-Ulykke ved Gentofte (21). Aaret har som Forretningsaar været glimrende, og en god Tilvæxt er kom-men derved, at Olaf har arbejdet energisk med Papirhandel og merkantile Tryksager, ligesom han ogsaa ved en Handelsrejse i Jylland og Fyen gjorde udmærkede Forretninger. . . . Vi have ladet trykke Kræmmerhus-Ark til Jul, og solgt glimrende deraf, ligesom Forretningen har faaet en stor Udvidelse

ved en Gros-Salg af Glans- og Silkepapir. . . . Jeg har i Aar købt en Snes 1000 Lykønskningskort. Vort Udbytte var glimrende, og vi have al Anledning til at takke Vorherre for at alt er gaaet som det gik, og i Hans Navn begynde vi ogsaa det nye Aar 1898.«

1898 »Dermed slutte vi i Guds Navn Aaret. Vi have haft et meget travlt Efteraar, baade med Jule-Artikler og med Forlag. . . . Jeg lavede som sædvanlig en Mængde Viser. . . . Viserne sælges nu ikke længer i et saa stort Antal som tidligere, de have haft deres Kulminationspunkt, men de have jo dog lagt Grunden til vor større Forretning. . . . Vi have saaledes al Anledning til at takke Vorherre for det forløbne Aar og i hans Navn begynde vi ogsaa 1899.«

1899 I årsoversigten skriver han ikke om sit visesalg, men nævner blot: »Jeg udgav 4de Bind af »Den syngende Mand.« Det var det sidste bind han selv udgav af denne visesamling, der for mange er uløseligt knyttet til Julius Strandbergs navn.

1900 Heller ikke i denne årsoversigt skriver han om sit visesalg. Det synes nu, som om han er ved at blive træt: »Jeg har ikke kunnet skrive meget.« Derimod lancerede han en ny visesamling, »Danmarks Visebog«, hvoraf han solgte næsten 3000.

1901 Han skriver, at »af Nyt har vi faaet . . . en Del Viser«, og om sin nye visesamling noterer han den 2. februar: »Danmarks Visebog« er der nu allerede solgt 4000 af siden sidste Sommer.« Den 14. februar: »I Dag udkom nyt Opl. af »Danmarks Visebog«, 6-7-8de 1000.«

1902 I sin sidste årsoversigt skriver Strandberg: »Vi har i dette Aar udviklet stor Arbejdskraft fra først til sidst. . . . I Aarets Løb solgte vi ualmindelig mange Viser, da der indtraf Begivenheder at skrive om, og det flere Gange.«

Blandt de store begivenheder var mordet i april på en ung pige i Hjørtshøj ved Aarhus. Hans vise herom blev i løbet af få dage solgt i 6000 eksemplarer, og lysten til at købe viser om dette mord var så stor, at han så sent som den 23. juni skrev en ny vise herom. Dagen efter kan han notere: »Hjørtshøjvisen, der udkom i Gaar, er i Dag udsolgt.«

Hans sidste store visebogssucces var »Danmarks Visebog«, der fra februar 1901 til februar 1902 var blevet solgt i 12.000 eksemplarer.

1903 Den 3. februar døde Julius Strandberg, og samme dag begyndte sønnen Olaf Strandberg at videreføre faderens tradition med at skrive dagbog. Den 4. februar skriver han: »Det rygtes nu i Byen, og Bladene meddele

Faders Død fra deres Vinduer. Eftermiddagsbladene ogsaa. National[tidende], Berl[ingske Tidende] har dels Nekrologer og dels Anmeldelser. Ritzau meddelte det Landet over. Der er Rykind af Journalister og Redakteurer, der ønske Oplysninger og Billeder til Dagbladene i Morgen.« Den 5. februar: »Alle Bladene udkom i Dag med Nekrologer og Omtale af Fader personlig og hans Forretning. De skrive alle særdeles rosende og smukt og mit højeste Ønske er blot at Fader i levende Live havde faaet blot noget af al denne Virak.«

1 Jfr. Arthur G. Hassø: Den danske Boghandlerforenings Historie gennem hundrede Aar (1937), side 230. 2 Viser fra din oldefars tid nr. 29. 3 sammesteds nr. 33. 4 Strandbergs kode: HIERONYMUS = 1234567890. 5 Skillingsviser, side 10-14 (facsimile). 6 Viser fra din oldefars tid nr. 38. 7 sammesteds nr. 30. 8 sammesteds nr. 37. 9 sammesteds nr. 21. 10 Selma Nielsens Viser, side 28-31. 11 Skillingsviser nr. 2. 12 Viser fra din oldefars tid nr. 2. 13 Jeppe Aakjær: Skive Marked, i: Skivebogen XVI (1924), side 144. 14 Viser fra din oldefars tid nr. 23. 15 sammesteds nr. 26. 16 sammesteds nr. 19. 17 sammesteds nr. 10. 18 sammesteds nr. 11. 19 Jfr. Skillingsviser nr. 14 og nr. 15 samt Iørn Piø: Skillingsviserne om Christiansborg Slots Brand 1884 (1959). 20 Folkesangerens visebog side 13-15. 21 Jfr. Skillingsviser nr. 20 samt George Nellemann: De gode gamle dage? Kilder og erindringer fra omkring år 1900 (1972).

Forkortelser:

Folkesangerens visebog. 43 folke- og skillingsviser ved Julius Strandberg. Med melodier. Redigeret af Iørn Piø og Morten Levy. Jul. Strandbergs Forlag (1966).

Selma Nielsens viser. Et repertoire af folkelige sange fra det 19. århundredes slutning. Udg. af Nils Schiørring. Foreningen af Danmarks Folkeminder, nr. 66 (1956).

Skillingsviser – en antologi. Redigeret og kommenteret af Iørn Piø. Studierisken udgivet af Dansk lærerforening. Gyldendal (1974).

Viser fra din oldefars tid – med noder og becifringer. Skillingsviser, avisviser og ugebladsviser udvalgt og kommenteret af Iørn Piø. Melodierne er tilrettelagt og becifret af Ebba Prins. Jul. Strandbergs Forlag (1974).

Summary

Julius Strandberg's Mass Production of Broadside Ballads (1861-1903).

In 1970 the Danish Folklore Archives (Copenhagen) succeeded in acquiring an almost complete collection of broadside ballads published by the most popular of all Danish ballad makers of the 19th century, the Copenhageners, Julius Strandberg (1834-1903). The collection includes a most important manuscript, Strandberg's diaries (1863-1903), in which he has recorded information about his private life and his business – about the ballads he wrote, the things he published from other authors, the issues etc. – and from 1863 to 1879 he also recorded his daily turnover.

Strandberg was born in Copenhagen. From 1854 to 1861 he had worked as typographer – the profession in which he had served his apprenticeship – and in his leisure time he wrote poems, ballads and stories for the newspapers and weeklies. On May 1, 1861 he established a business of his own as publisher and writer of chapbooks, broadsides and popular books.

The production of Strandberg can be divided into 3 main parts: 1) broadside-ballads, 2) popular books of every kind and 3) fancy goods. However, e. g. from 1875 to 1895 the sale of broadside ballads amounted to 40-50 % of his total trade.

By means of the diaries, which must be characterized as unique sources for the research of the European broadside ballad, it is now possible to document that the broadside ballad in the second half of the 19th century was a mass media: A mass producer, such as Strandberg, published very often a single ballad in 20.000 to 50.000 copies, and taken all together his sale of broadside ballads reached 1 million copies every year; now when we also know that Strandberg had dealers in every town and a lot of itinerant dealers (pedlars, colporteurs, and market singers), there is even much indication that the broadside ballads of the 19th century were of far greater importance to the common people than the two other mass media of the time, the newspapers and the weeklies.

The purpose of this article is to present the diaries of Strandberg and to demonstrate how closely the mass production of broadside ballads now can be studied. The article is an introduction to a closer study of broadside ballads – the forgotten mass media of Western industrial society in the 19th century.

Jeg vil gerne rette en tak til Julius Strandbergs barnebarn, bogtrykker Flemming Strandberg, og til hans oldebarn, bogtrykker Hans Jørgen Strandberg, for deres beredvillige hjælp i forbindelse med mit arbejde med Julius Strandbergs viseproduktion.

En særlig tak vil jeg rette til overassistent i Dansk Folkemindesamling Else Ransy for hendes meget store arbejde med Strandbergs dagbøger, hvortil hun bl. a. har udarbejdet et selektivt titel- og personregister. Jeg vil også takke Folkemindesamlingens to civile værnepligtige, cand. merc. Niels Rud Borgholm og Mogens Søegaard Andersen, der har gennemgået Strandbergs regnskaber og indtægtsforhold – og sidstnævnte for også at have rentegnet tabelerne.

Iørn Piø; arkivar, mag. art.
Dansk Folkemindesamling,
Birketinget 6.
DK – 2300 København S.